

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 8.*

DOI: 10.32702/2307-2105.2022.8.22

УДК 330.341.1

Л. І. Долгова,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій,
Національний авіаційний університет
ORCID ID: 0000-0001-9917-7065*

В.І. Іваненко,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського
ORCID ID:0000-0002-6465-0146*

О.В. Пазиніч,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського
ORCID ID: 0000-0003-3108-8423*

РОЛЬ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

L. Dolgova,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business Processes,
National Aviation University*

V. Ivanenko,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and International Economic Relations,
V.I. Vernadskyi Tavrida University*

O. Pazynich,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and International Economic Relations,
V.I. Vernadskyi Tavrida University*

THE ROLE OF FOREIGN INVESTMENT IN THE RECOVERY OF UKRAINE'S ECONOMY

Мета статті – аналіз прямих іноземних інвестицій в економіку України в глобальному середовищі задля визначення їх перспектив у відновлення економіки. Досліджено динаміку прямих іноземних інвестицій в економіку України. Проведено аналіз структури прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами та галузями. Проведене дослідження свідчить про те, що обсяг вкладених іноземних інвестицій в економіку України є вкрай низьким, а обсяги залучених інвестиційних ресурсів в Україні є значно меншими у порівнянні з іншими країнами світу. Досліджено інвестиційний імідж України за допомогою міжнародних рейтингів. Виділено низку проблеми, що перешкоджають високій інвестиційній активності в Україні. Запропоновано напрями формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні для залучення іноземного інвестування з метою відновлення економіки України.

The purpose of the article is to analyze foreign direct investments in the economy of Ukraine in the global environment in order to determine their prospects for economic recovery.

Studies of foreign investment today are quite numerous and characterized by an extraordinary variety of definitions, approaches and methods of assessing its state. However, a number of issues remain unresolved and require further consideration taking into account new trends in accordance with the needs of the national economy of Ukraine under martial law.

The dynamics of direct foreign investments in the economy of Ukraine were studied. An analysis of the structure of direct foreign investment in the economy of Ukraine by country and industry was carried out. The conducted research shows that the volume of foreign investments in the economy of Ukraine is extremely low, and the volume of investment resources involved in Ukraine is significantly smaller compared to other countries of the world.

The investment image of Ukraine was studied with the help of international ratings. Evaluating various rating indicators, it should be concluded that Ukraine occupies a middle position in the ratings. For the most part, the ratings show positive changes in society. But there are also indications of a drop in ratings.

A number of problems preventing high investment activity in Ukraine have been identified. In Ukraine, there are enough problems in various spheres of society's life, which directly or indirectly hinder the attraction and implementation of the

country's investment activities. Therefore, the state administration bodies face the task of exiting the economy from recession and improving macroeconomic indicators.

Directions for the formation of a favorable investment climate in Ukraine to attract foreign investment in order to restore the economy of Ukraine are proposed. The implementation of the above proposals will contribute to the achievement, on the basis of the use of international standards, of strengthening the guarantees of avoiding unreasonable obstacles in the way of investments in the Ukrainian economy. In this way, it will be possible to create reliable prerequisites for the activation of investment and a favorable investment climate in Ukraine.

Ключові слова: *іноземні інвестиції, інвестиційне середовище, економічний розвиток, відновлення економіки.*

Keywords: *foreign investments, investment environment, economic development, economic recovery.*

Постановка проблеми. Залучення інвестицій, як свідчить світовий досвід, надає позитивний вплив на економіку країн і регіонів-реципієнтів. Іноземні інвестиції сприяють розвитку виробництва та інноваційних технологій, створенню нових робочих місць, підвищенню продуктивності праці, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку тощо. Готовність інвесторів до вкладення своїх капіталів в економіку країни-реципієнта залежить від існуючого інвестиційного клімату.

На сьогоднішній день активний розвиток та стимулювання інвестиційних процесів є першочерговим завданням для розвитку економіки України. Іноземні інвестиції незалежно від їхнього джерела дають можливість відновлення економіки України після військової агресії, що в подальшому призведе до модернізації підприємств, створення нових інноваційних виробництв та робочих місць і, як результат, до збільшення валового національного продукту, підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні, покращення якості життя населення. Створення сприятливого інвестиційного клімату – це необхідна умова активізації припливу інвестицій в економіку України та її подальшого відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження іноземного інвестування на сьогоднішній день досить численні та характеризуються надзвичайною різноманітністю визначень, підходів та методик оцінки його стану. Так, Ю.В. Городніченко в статті «Шляхи залучення прямих іноземних інвестицій в Україну» проводить дослідження особливостей прямих іноземних інвестицій, шляхів залучення прямих інвестицій в Україну [1]. С.В. Кузьмінов в статті «Міжнародні рейтинги та обсяги прямих іноземних інвестицій: взаємозв'язок показників» проводить виявлення залежності між місцем країні-лідерів за обсягами залучення прямих іноземних інвестицій та їх позицією в основних міжнародних рейтингах [2]. В. Маслій в статті «Статистичний аналіз географічної структури прямих іноземних інвестицій в Україну» проводить комплексне дослідження географічної структури іноземних інвестицій в Україну впродовж її існування як самостійного учасника процесу іноземного інвестування [3]. І. О. Мошляк в статті «Прямі іноземні інвестиції як фактор економічного зростання держави» розглянуто іноземні інвестиції в якості фактору економічного зростання в умовах обмеженості ресурсів. [4]. М. І. Оршанська в статті «Ретроспективний аналіз прямого іноземного інвестування в контексті еволюції економічних теорій» проводить аналіз становлення та розвитку такого економічного явища, як іноземного інвестування з погляду різних економічних теорій і до зміни етапів соціально-економічного розвитку. [5]. О. М. Соколовська в статті «Прямі іноземні інвестиції в економіці України: стан і проблеми залучення» проводить аналіз стану та динаміки прямого іноземного інвестування та з'ясовує структуру прямих іноземних інвестицій в національній економіці за галузевим виміром для визначення проблем і можливостей інвестиційного розвитку України [6]. І.Хоменко в статті «Особливості надходження прямих іноземних інвестицій та їхній вплив на економіку України» проводить аналіз діяльності українських стартапів, що залучили найбільше прямих іноземних інвестицій та прогнозує майбутній розвиток компаній. [7]. Однак, ряд питань залишаються невирішеними та

потребують наступного розгляду з урахуванням нових тенденцій відповідно до потреб національної економіки України в умовах військового стану.

Постановка завдання. Мета статті – аналіз іноземних інвестицій в економіку України в глобальному середовищі задля визначення перспектив їх застосування для відновлення економіки.

Виклад основного матеріалу. Проблема залучення іноземних інвестицій – одна з ключових проблем сучасного суспільства. Інвестиційні ресурси обмежені, тому задовольнити всю наявну потребу у них практично неможливо. Ця теза особливо актуальна в умовах кризового військового стану економіки України, коли інвестори, враховуючи різко збільшені ризики, ще ретельніше оцінюють потенційні об'єкти інвестування. При цьому, всебічна модернізація вітчизняної економіки після військової агресії РФ з урахуванням переважно інноваційного розвитку об'єктивно вимагає наявності адекватного інвестиційного клімату, підвищення мотивації та зацікавленості потенційних інвесторів (як внутрішніх, і зовнішніх) у відновленні та розвитку територій, створенні умов залучення інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції в економіку України за останні роки надходили досить нерівномірно. Їх динаміка за 2015-2021 рр. відображена в табл.1.

Таблиця 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2015-2021 рр. [8]

Рік	Надходження прямих інвестицій в економіку України, млн дол США	Абсолютний приріст ланцюговий, млн дол США	Темп приросту ланцюговий, %	Абсолютний приріст базисний, млн дол США	Темп приросту базисний %
2015	4321,8	-	-	-	-
2016	4405,9	84,1	1,95	84,1	1,95
2017	2511,1	-1894,8	-43,01	-1810,7	-41,90
2018	2869,9	358,8	14,29	-1451,9	-33,59
2019	2531,1	-338,8	-11,81	-1790,7	-41,43
2020	868,2	-1662,9	-65,70	-3453,6	-79,91
2021	6687	5818,8	670,21	2365,2	54,73

Дані табл.1 показують, що надходження прямих іноземних інвестицій в Україну з 2015 до 2019 року значно коливаються та залежать від економічної та політичної ситуації в країні. Відобразимо дану динаміку графічно на рис. 1.

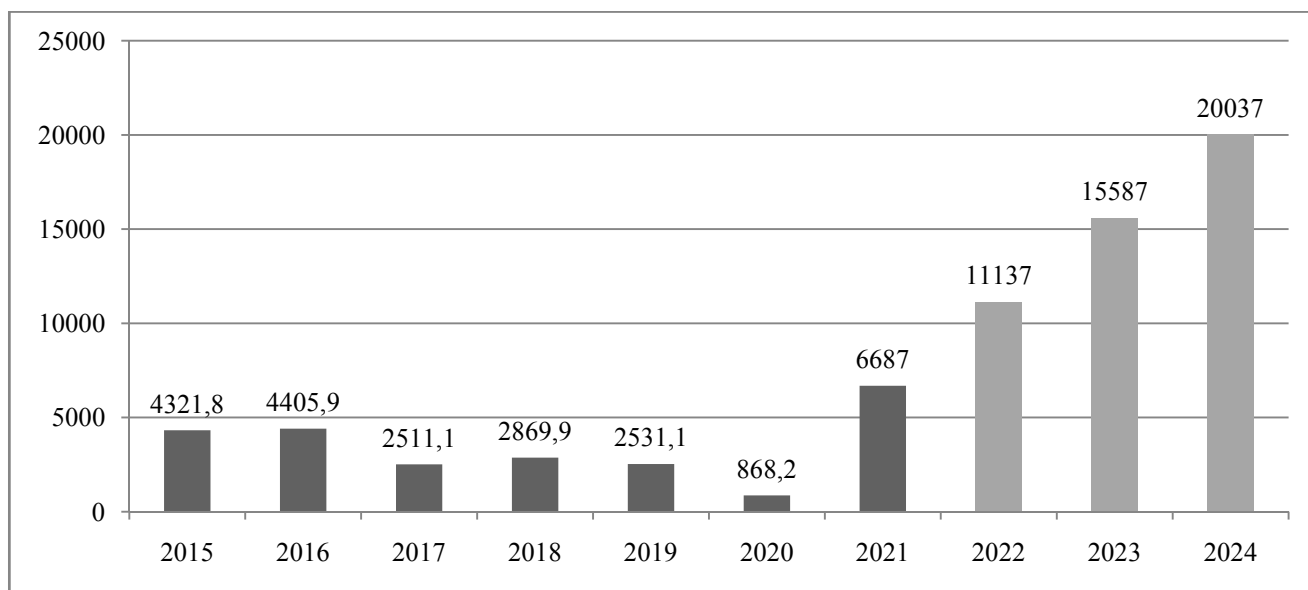

Рис.1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2015-2021 рр. та прогноз на 2022-2024 рр., млн. дол. США [8-9]

Невиправдані надії на ефективність економічних реформ, стабілізацію політичної ситуації, боротьбу з корупцією призвели до скорочення припливу іноземних інвестицій в 2017 р. на 43,01%. При цьому, незначне збільшення надходжень у 2018 р., всього на 14,29%, продовжує свідчити про недовіру інвесторів щодо поліпшення інвестиційного клімату. В 2019 та 2020 рр. відбулося зменшення припливу іноземних інвестицій відповідно на 11,81% та 65,7%. В загальному обсяг прямих іноземних інвестицій за 2015-2020 рр. скоротився на 79,91%. Пандемія блокувала впровадження нових інвестиційних проектів та сповільнила втілення вже діючих. В 2021 р. відбулось пришвидшення інноваційної активності зі сторони іноземних інвесторів, а обсяг іноземного інвестування зросли на 670,21% порівняно з попереднім роком. У 2022-2024 рр. прогнозується чистий приріст прямих іноземних інвестицій на рівні 4,25 млрд доларів США у середньому щорічно, що незначно менше за допандемічний період.

Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами світу в 2021 році наведено на рис.2.

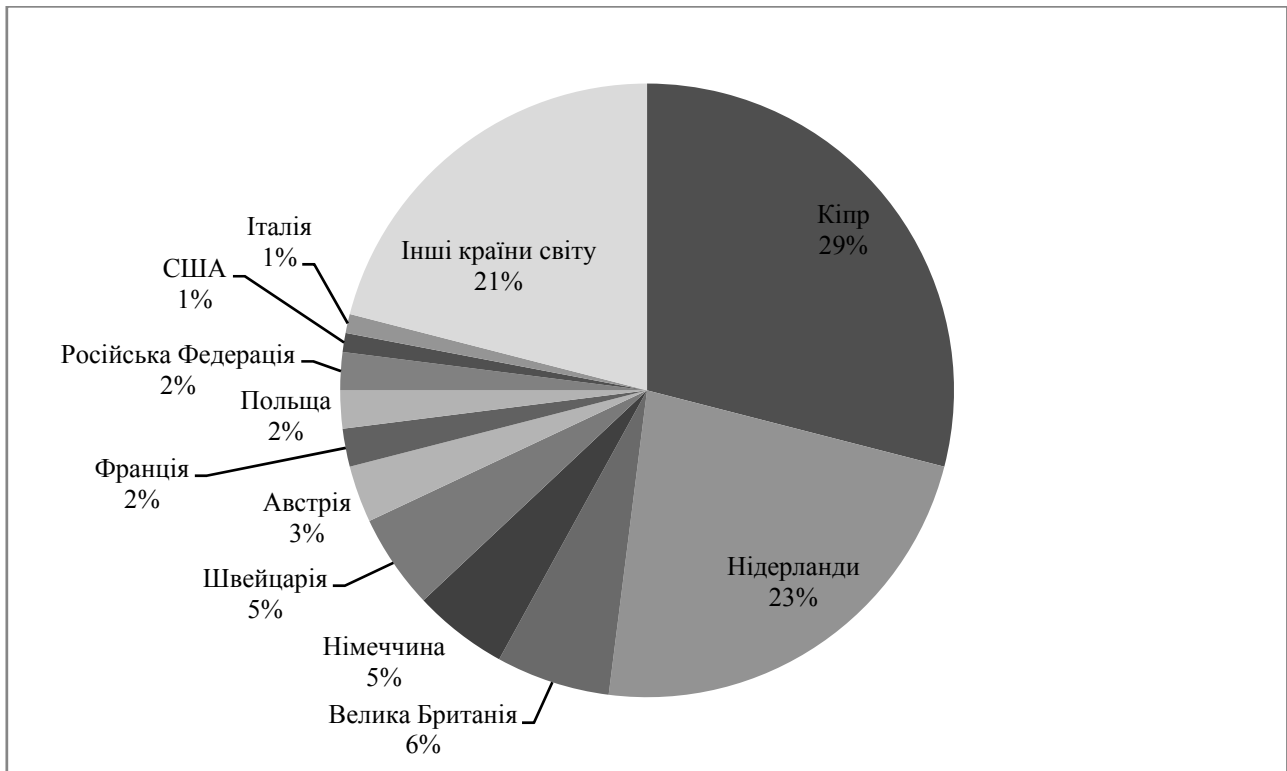

Рис.2. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами світу в 2021 р., % [8]

З рис.2 бачимо, що найбільше інвестицій надходить з Кіпру (29%), що зумовлено оборотом українського капіталу через офшорні зони. Вагомим інвестором для України є також Нідерланди (23%).

З метою встановлення привабливих для іноземних інвесторів видів економічної діяльності в економіці України, проаналізовано структуру їхнього надходження за галузями в 2021 році (рис.3).

З рис.3 бачимо, що найбільш пріоритетною сферою для іноземних інвесторів є промисловість (переробна, металургійне виробництво, машинобудування, відновлювальна енергетика). Фінансовий сектор та сектор нерухомості також виступають популярними галузями для інвестування, адже не потребують довгострокових капіталовкладень та освоєння нових технологій. Невідповідність іноземних інвестицій потребам модернізації економіки України, розвитку експорту високотехнологічної продукції призводить до закріплення сировинної спеціалізації вітчизняної економіки на світовому ринку.

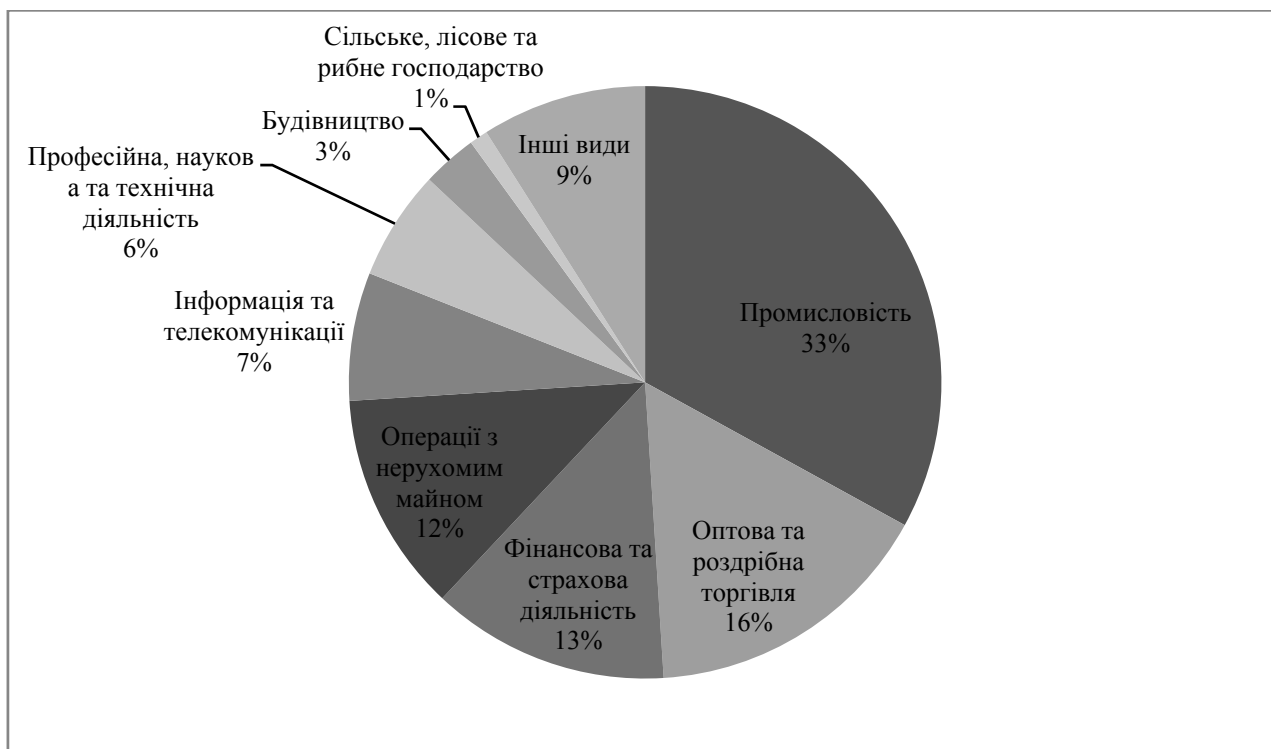

Рис.3. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за видами економічної діяльності в 2021 р. [8]

Імідж України в сучасному світі постає активом, який може впливати на виміри привабливості її інвестиційного клімату та залучення іноземних інвестицій. Міжнародні рейтинги поділимо на 2 групи: політичні та економічні. До політичних рейтингів можна віднести наступні (рис.4).

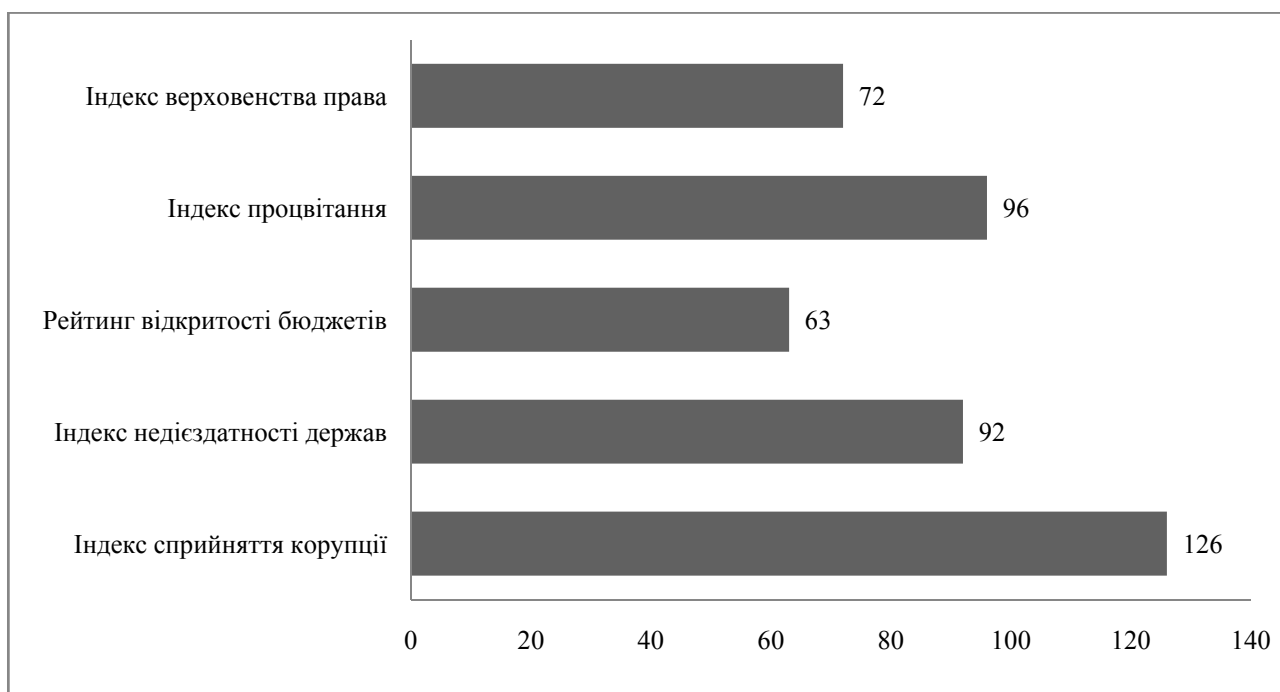

Рис.4. Україна в політичних рейтингах, місце [систематизовано автором]

За індексом сприйняття корупції Україна за 2019 рік посіла 126-е місце із 180 країн, тобто спустилася на 6 сходинок – при цьому. наша країна оцінена як найкорумпованіша країна Європи. Індекс недієздатності держав порівнює 178 держав, з яких у 2020 р. Україна посіла 92-е місце; динаміка показує, що кращими для України у цьому рейтингу були показники 2011–2014 рр. Рейтинг відкритості бюджетів враховує прозорість за державними витратами (у цьому рейтингу Україна у 2019 р. посіла 63-є місце): після спаду останніми роками наша країна покращила свої показники на 9 позицій, що наблизило її до рейтингів 2010 р. Індикатором, який треба покращувати для України, виступає участь громадськості у розробці та прийнятті бюджету держави. У рейтингу за індексом процвітання аналізується 167 країн, Україна у 2019 р. посідає 96-е місце: з факторів, що знижують позиції, – рівень безпеки (145-е місце) та соціальний капітал (148-е місце); серед позитивних показників – освіта (37-е місце), тобто рейтинг акцентує увагу на високому рівні освіти серед населення. За індексом верховенства права Україна посідає 72-е місце серед 128 країн, з позитивною динамікою на 6 пунктів вгору: найвищими індикаторами є відкритість Уряду (42-е місце), дотримання закону та безпека (52-е місце) та фундаментальні права (49-е місце); найгіршими показниками є рівень корупції (110-е місце).

До економічних рейтингів можна віднести наступні (рис.5).

За індексом світової конкурентоспроможності у 2019 р. порівнювалася 141 держава, серед яких Україна посіла 85-е місце (порівняно з 2018 р. втратила 2 позиції). Показниками, що тягнуть нашу країну вниз, відзначаються фінансова система (136-а сходинка) та індикатор макроекономічної стабільності (133-є місце): серед чинників, що спричиняють ці негативні показники – слабка стійкість банків, недоступність кредитів, соціальний капітал, інфляція та динаміка боргів. За Індексом економічної свободи. Україна посіла 147-у сходинку із 180 у 2019 р. (за 3 роки покращила показники на 21 пункти, що є позитивним зрушенням у цьому рейтингу). У 2020 році за

рейтингом легкості бізнесу Україна посіла 64-е місце із 190 країн. У Рейтингу інновацій Україна посіла 47-е місце із 127 у 2019 р., проте раніше була на 43-у місці. У Рейтингу національних брендів Україна за 2019 р. посіла 56-е місце, що визначається позитивним зрушенням.

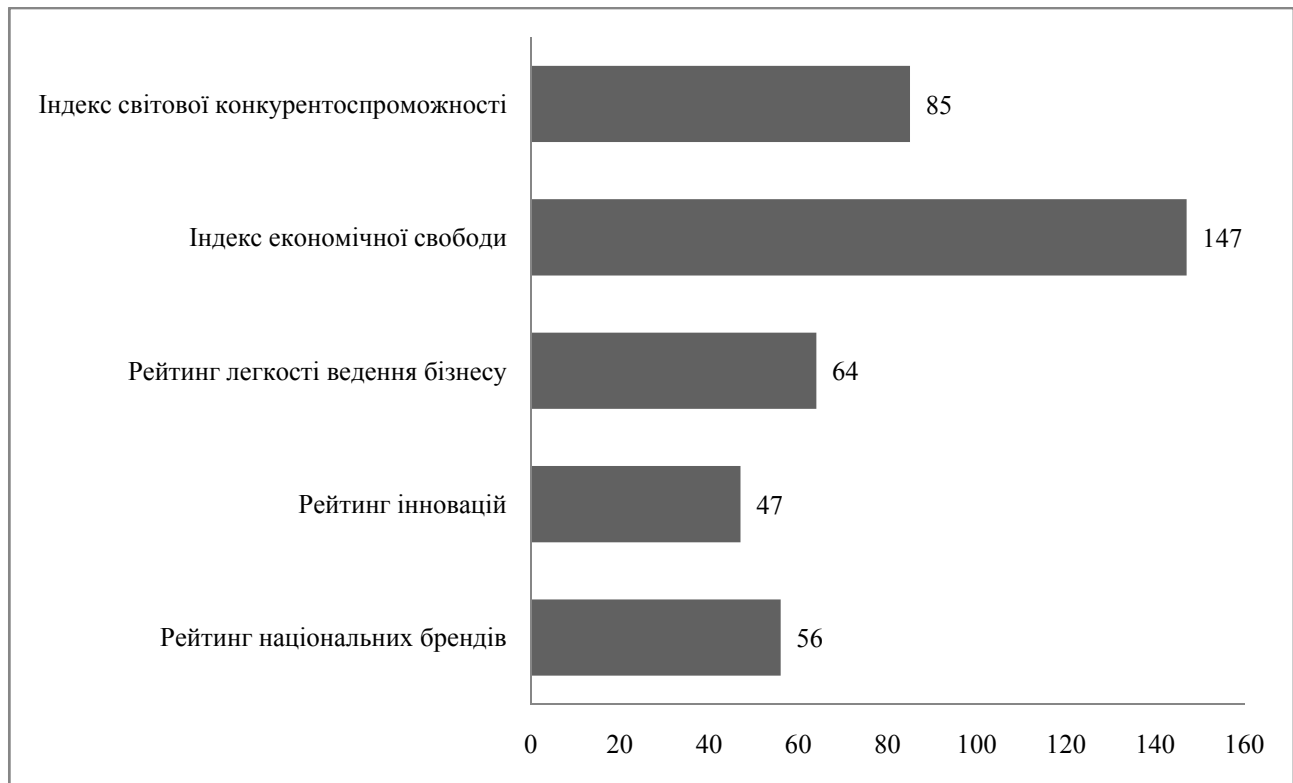

Рис. 5. Україна в економічних рейтингах, місце [систематизовано автором]

Стійкий та динамічний розвиток України, зокрема її економіки, забезпечується за рахунок досягнення стратегічно важливих цілей, проте їх реалізація найчастіше супроводжується труднощами, котрі зумовлені сукупністю факторів. Розглянемо низку проблеми, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій в Україну.

1. Велика питома вага державного фінансування інвестицій в основний капітал. Основною причиною даного факту виступає низька ділова активність приватних інвесторів. При цьому, велика залежність вітчизняної економіки від бюджетних дотацій визначає негативні наслідки у разі дефіциту державних ресурсів, а постійна допомога з боку держави «притупляє» бажання підприємств самостійно задовольняти свої потреби. Низька ініціативність

іноземних інвесторів зумовлена високими ризиками, пов'язаними з недостатнім рівнем захисту приватної власності у довгостроковій перспективі.

2. Погіршення макроекономічних показників. Падіння виробництва, зниження валового внутрішнього продукту, реальних доходів населення та платоспроможного попиту є причинами відходу іноземних інвесторів з ринку, що спричиняє зниження обсягу іноземного інвестування.

3. Нерозвиненість інститутів довгострокових накопичень. В Україні існує проблема в акумулюванні ресурсів дрібних інвесторів та використанні їх надалі.

4. Низька інвестиційна привабливість. Про неї свідчить спадаючий тренд залучених іноземних інвестицій, а також низька позиція у міжнародних рейтингах. Недостатня включеність нашої країни у міжнародні структури надає зростання адміністративних та кримінальних правопорушень у економічній сфері та негативний вплив на інвестиційний клімат.

5. Низьке інвестування у високотехнологічні та наукомісткі види економічної діяльності. Основна частина іноземного інвестування надходить в традиційні види економічної діяльності, такі як транспорт та торгівля.

6. Погано розвинена інфраструктура регіонального інвестиційного ринку. В Україні інвестиції розподіляються нерівномірно, особливо на тлі регіонів виділяється Київ. Крім цього, є менш розвинені в економічному плані регіони, яким також потрібні іноземні інвестиції.

В нашій країні існує достатня кількість проблем у різних сферах життєдіяльності суспільства, котрі безпосередньо чи опосередковано перешкоджають залученню та здійсненню іноземного інвестування. Тому перед органами державного управління стоїть завдання щодо виходу економіки з рецесії та покращення макроекономічних показників. Формування в Україні сприятливого для іноземних інвесторів інвестиційного клімату треба починати з активних дій держави, спрямованих на зміну політичного, економічного та правового поля, що стимулюватиме приріст іноземних інвестицій. Це потребує впровадження певних заходів, спрямованих на пожвавлення інвестиційних

процесів та орієнтацію залучених коштів на галузі з найбільшою доданою вартістю. Пріоритетними напрямками задля формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні мають стати:

- досягнення політичної стабільності за рахунок закінчення війни та мінімізації її наслідків;
- подальше реформування податкової системи – зниження податкового навантаження, надання додаткових пільг іноземним інвесторам задля підвищення податкової конкурентоспроможності економіки;
- надання додаткових преференцій зарубіжним інвесторам, що вкладають фінансові ресурси у низько розвинені галузі та регіони; стимулювання залучення інвестицій у науково-технічну та інноваційну діяльність;
- сприяння розвитку інститутів фондового ринку та банківського сектору, розвиток небанківських фінансових установ;
- реклама інвестиційних переваг України в міжнародних ЗМІ та проведення тематичних конференцій для зарубіжних інвесторів;
- передача інвесторам у довгострокову оренду земельних, лісових та водних ресурсів за умови організації ними виробництв продукції з високим ступенем переробки;
- проведення виваженої фінансової політики задля стабілізації макроекономічного середовища – сприятиме створенню сприятливого інвестиційного клімату та подоланню перешкод залучення іноземних інвестицій в українську економіку;
- розроблення детальної стратегії для заохочення інвестицій, створення порталу для інвесторів для їх інформаційної підтримки.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про те, що обсяг вкладених іноземних інвестицій в економіку України є вкрай низьким, а щорічна потреба вітчизняної економіки в інвестиційних ресурсах становить близько 20 млрд дол. Обсяги залучених інвестиційних ресурсів в Україну є значно меншими у порівнянні з іншими країнами світу.

Оцінюючи рейтингові показники, зазначимо, що Україна займає серединні позиції у рейтингах. Здебільшого рейтинги показують позитивні зміни у суспільстві, однак, є і свідчення падіння рейтингів. Негативними сторонами, що не дають нашій країні вирватися вперед, залишаються військова агресія Російської Федерації щодо України, незадовільний для Європи рівень життя українців, корупція, рівень екологічної безпеки, незавершеність реформ.

Реалізація вищевикладених пропозицій сприятиме досягненню на основі використання міжнародних стандартів посилення гарантій уникнення необґрунтованих перешкод на шляху інвестицій до української економіки. Таким чином вдасться створити надійні передумови для активізації інвестування та сприятливого інвестиційного клімату з метою відновлення економіки України.

Література

1. Городніченко Ю. В. Шляхи залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. *Економічний вісник університету*. 2021. № 50. С. 168-173.
2. Кузьмінов С. В. Міжнародні рейтинги та обсяги прямих іноземних інвестицій: взаємозв'язок показників. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2021. № 1. С. 67–76.
3. Маслій В. Статистичний аналіз географічної структури прямих іноземних інвестицій в Україну. *Вісник економіки*. 2021. № 2. С. 160-175.
4. Мошляк І. О. Прямі іноземні інвестиції як фактор економічного зростання держави. *Вчені записки університету "КРОК"*. 2021. № 3. С. 44-50.
5. Оршанська М. І. Ретроспективний аналіз прямого іноземного інвестування в контексті еволюції економічних теорій. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2021. № 26. С. 23-34.
6. Соколовська О. М. Прямі іноземні інвестиції в економіці України: стан і проблеми залучення. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2. С. 92-99.

7. Хоменко І. Особливості надходження прямих іноземних інвестицій та їхній вплив на економіку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1. С. 15-26.

8. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 12.08.2022).

9. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=623f138f-c267-4ae7-af07-64f0ec6646a9> (дата звернення 12.08.2022).

References

1. Horodnichenko, Yu. V. (2021), "Ways of attracting foreign direct investment to Ukraine", *Ekonomichnyy visnyk universytetu*, vol 50, pp. 168-173.

2. Kuzminov, S. V. (2021), "International ratings and volumes of direct foreign investments: interrelationship of indicators", *Yevropeys'kyy vektor ekonomichnoho rozvytku*, vol. 1, pp. 67–76.

3. Maslii, V. (2021), "Statistical analysis of the geographical structure of direct foreign investments in Ukraine", *Visnyk ekonomiky*, vol. 2, pp. 160-175.

4. Moshlyak, I. O. (2021), "Direct foreign investments as a factor of economic growth of the state", *Vcheni zapysky universytetu "KROK"*, vol. 3, pp. 44-50.

5. Orshanska, M. I. (2021), "Retrospective analysis of direct foreign investment in the context of the evolution of economic theories", *Problemy innovatsiyno-investytsiynoho rozvytku*, vol. 26, pp. 23-34.

6. Sokolovska, O. M. (2021), "Direct foreign investments in the economy of Ukraine: state and problems of attraction", *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrayiny*, vol. 2, pp. 92-99.

7. Khomenko, I. (2021), "Peculiarities of inflow of foreign direct investments and their impact on the economy of Ukraine", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*, vol. 1, pp. 15-26.

8. Minfin (2022), “Foreign direct investment (FDI) in Ukraine”, available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (Accessed 12 August 2022).

9. Ministry of Economy of Ukraine (2021), “Forecast of economic and social development of Ukraine for 2022-2024”, available at: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=623f138f-c267-4ae7-af07-64f0ec6646a9> (Accessed 12 August 2022).

Стаття надійшла до редакції 15.08.2022 р.